

LBRIS

We know
books

IN HONOREM

Theodor CODREANU

Volum coordonat de Adrian Dinu RACHIERU

**EDITURA JUNIMEA
2025**

SUMAR

Adrian Dinu RACHIERU	
Cuvânt de însoțire	5
COMENTARIU	
Horia BĂDESCU	
Paradigmele ființării	9
Acad. Mihai CIMPOI	
Codul Codreanu. Schiță de portret aniversar –.....	17
Constantin CUBLEȘAN	
Theodor Codreanu, <i>Un jurnal pentru Eminescu</i>	26
Theodor DAMIAN	
Eminescu, diaspora română și Țara mamă	32
Dumitru GABURA	
Criticul literar Theodor Codreanu și impactul său asupra cercetării literare românești	42
Părintele Episcop Ignatie al Hușilor	
Mitropolitul Veniamin Costachi – artizanul restaurării limbii române prin folosirea principiului „echivalenței dinamice”	48
Grigore ILISEI	
O personalitate în țesătura Lumenului Theodor Codreanu 80	56
Petru IOAN	
Theodor CODREANU, truditon neobosit în slujba Măriei sale, Eminescu	61

Ionel NECULA	
Comentarii întârziate la o carte ignorată.....	76
Tudor NEDELCEA	
Theodor Codreanu	86
Serbarea de la Putna. 150 de ani Eminescu, corect politic	92
Andrei PETRUȘ	
Eminescologul Theodor Codreanu – strălucitul cărturar care „a dat vieții o operă și operei o viață”	106
Teodor PRACSIU	
Periplu fragmentaristic	117
Adrian Dinu RACHIERU	
Theodor Codreanu și „noul optzecism”	122
Cassian Maria SPIRIDON	
Fragmentarium-ul unui eminescolog.....	135
Ioan ȚICALO	
Adevărul. M. Eminescu și Th. Codreanu	150
Andrei ȚURCANU	
Theodor Codreanu: un polemist în marginile Adevărului	165
Cornel UNGUREANU	
Theodor Codreanu, al geografiei literare.....	186
Magda URSACHE	
Dreptul de a fi reacționar	189
Alexandru Ovidiu VINTILĂ	
Theodor Codreanu – 80. Eșafodajul dicțiunii ideii.....	197

EVOCĂRI

Simion BOGDĂNESCU	
Theodor Codreanu – 80. Poet al Ideilor	207
Nicușor DARABANĂ	
* * *	211
Viorel DINESCU	
La aniversară.....	212
Emilian MARCU	
La o <i>aniversară</i> . Theodor Codreanu – 80.....	214
George MOTROC	
Interviu cu Theodor Codreanu	216
George PĂUN	
Seniorului, la frumoasă vârstă	242
Laurențiu ȘOITU	
Un număr din labirintul lui Theodor Codreanu.....	249
Lucian VASILIU	
Codri și codreni	257
George VULTURESCU	
O „Catedră Eminescu” pe graniță, la Huși.....	260

Horia BĂDESCU

Paradigmele ființării

Theodor Codreanu este un critic de citit cu creionul în mână, vreau a zice un spirit pentru care exercițiul reflecției se consumă în judecăți memorabile. El este un spirit abisal, un plonjor în genurile universului literar românesc în căutarea arheilor ascunși în fantastica țesătură a expresivității operei. E canonic nu atât în metodă cât în gândire, structurat pe liniile de forță ale umanității și românității, fidel adevărilor spirituale arheice care se conțin. Iată de ce, el judecă și raportează totul, cu magnifică constanță, la Eminescu, al cărui canon rămâne piatra unghiulară a culturii noastre. Iată de ce e firesc ca acest eminescolog înrăit, cercetător pertinent și sagace al „chaosului” din care se întrupează magnificul univers al acestuia, să se aplece deopotrivă asupra celuilalt pol, fără de care spiritul și literatura române ar fi neîntregi, adică abisul lui Caragiale. Pentru el abisul e orizontul și spațiul locuirii ideale, îl poartă în sine precum păsările văzduhul în oase, e adevărul cel mai adânc, care-l atrage precum flacăra fluturii. E „vechi” în gândire, conectat la coduri care constituie deopotrivă arhitectura ADN-ului spiritual național, dar și proiecția în universal a acestuia, Codreanu probând încă o dată evidența faptului că, în cultura română, personalitățile cele mai accentuat naționale sunt și cele mai profund universale.

Coduri pe care le validează prin încuscriri și paradoxe ontologice a căror evidență o descoperi cu încântare. Așa cum se întâmplă și cu două dintre cărțile sale, despre care îmi îngădui o sumă de reflecții: *Fragmentarium teologico-filosofic* (Editura Academiei Române, 2021) și *Caragiale abisal* (Editura Muzeului Literaturii Române, 2014).

Trăim într-o lume din ce în ce mai entropică, din ce în ce mai lipsită de repere, din ce în ce mai amnezică în raport de propria esență și identitate. Aproape am uitat cine suntem ca specie, necum ce identitate ne-a dăruit spațiul venirii pe lume și limba pe care cortexul nostru o poartă inscripționată cu mult înainte de a vedea lumina zilei și a cuvântului. O umanitate fără repere, ruptă de rădăcinile sale transcendente și prin urmare golită de propria umanitate, fiindcă renunțarea la milenara genetică sufletească, forțată de viețuirea în și cu transcendența, se face vizibilă în golirea de sens, în derapajele morale, în formalizarea excesivă a societății contemporane.

Într-un asemenea context, o „anamneză”, în sensul vechi al termenului de amintire de sine, care să repună în discuție elementele fundamentale ale ființei și ființării noastre incluse în orizontul arheic – începând cu Verbul făcător de lume, Cuvântul cel dinainte de toate cele văzute și nevăzute –, care să ofere o reflecție profundă a ogindirii acestora în religie și filosofie și o analiză a diferențelor, dar și a conexiunilor sau interferențelor care decurg din realitatea percepției și considerării diferite sau uneori afine, așa cum este lucrarea lui Theodor Codreanu, *Fragmentarium teologico-filosofic*, este mai mult decât benefică, este imperios necesară. Autorul își intitulează acest ansamblu de aproape 400 de pagini *Fragmentarium*, iar cele două

părți distincte ale acestuia, vizând religia și filosofia, *Fulgurații*, momente de grație ale spiritului, revelatorii, în sensul acelor *Iluminări pentru vremurile din urmă* ale filosofului francez Jean Biès. Spațiul de timp pe care se întinde geneza acestor reflecții, 1970-2007, și însăși natura și dimensiunile acestor reflecții, de la aforism la micro eseuri, ar putea îndreptăți titlul lucrării. Numai că ansamblul dezvăluie o unitate atât de evidentă, încât Theodor Codreanu însuși simte nevoia de a o justifica în *Nota asupra ediției*: „Partea surprinzătoare a lucrurilor vine de acolo că multe dintre „fulgurații” se solidarizează tematic, independent de voința auctorială... Sunt aici gânduri, care au devenit Cuvânt, intrând în zona eminesciană a *arheilor*, fie prin experiențe, fie stimulate de lecturi filosofice, științifice și teologice. Între cele două substanțiale compartimente, *fulgurații teologice* și *fulgurații filosofice*, există o consonanță plasmatică, sub paradoxia heideggerienei *diferențe ontologice*, circulând complementar după principiul vaselor comunicante, în absolutul *cuminecării*, chiar și în cazul unor personalități aflate în antiteză greu transfigurabilă.”

Nimic surprinzător în această mărturisire, fiindcă, precum spuneam, Theodor Codreanu este el însuși un spirit abisal și un gânditor canonic. Care judecă și raportează totul la paradigma supremă Mihai Eminescu, acela pe care se sprijină întreaga cultură română. De aceea cartea se deschide prin Cuvânt și autorul punctează încă de la început: „Cuvântul e lumină. *Suntem gheme de lumină*, spune Eminescu, după ce toată viața a căutat *Cuvântul ce exprimă adevărul*”. Codreanu e canonic în sensul crezului lui Edmund Burke, potrivit căruia „o cultură și o societate nu funcționează în beneficiul celor aflați întâmplător în viață

în momentul prezent, ci reprezintă un pact mai profund între cei morți, cei vii și cei nenăscuți”, un contract cu transcendența și arheitatea din perspectivă codreniană. Tocmai de aceea precizează în *Nota asupra ediției*: „Unitatea «fulgurațiilor» se realizează și laitmotic, contrapunctic, consonanța săvârșindu-se stilistic prin referința la dogma centrală a creștinismului, care este taina Sfintei Treimi, la care se raportează conceptele recurente, atât cele mitologice, religioase, cât și cele filosofice”. Ba chiar ale științei, pe același adevăr al trinitarității bazându-se și transdisciplinaritatea contemporană. În fond nu scria fizicianul Arno Penzias, laureat al premiului Nobel: „cele mai precise date pe care le deținem reprezintă ceea ce aş fi anticipat eu pornind de la cele cinci *Cărți* ale lui Moise, de la *Psalmi*, de la *Biblie* ca întreg.”

Fiindcă trebuie spus, această carte de gândire profundă este și una polemică în raport cu societatea contemporană secularizată, care a eșuat în a oferi umanității răspunsuri la marile întrebări și căreia Codreanu îi pune în față oglinda adevăratelor valori spirituale, singurele care ne pot re-racorda la transcendență, oferindu-ne accesul către logos, adevărata noastră umanitate. Pentru că el știe, precum Douglas Murray, și că: „drepturile și libertățile noastre își au de fapt izvorul în credințe pe care le-am lăsat în urmă, iar cultura drepturilor omului datorează mai mult crezului propovăduit de Isus din Nazaret”. Ea poate fi încadrată indiscutabil în acea *La revanche de Dieu*, despre care vorbea Gilles Kepel.

Nume de referință ale religiei, filosofiei și literaturii, din cultura română sau universală, sunt aduse în dezbateri, pentru a sprijini aserțiunile autorului sau pentru a fi

judicate din perspectiva valorilor pentru care militează acesta. De la Părintele Stăniloae și René Girard la „ereticul” Tolstoi și la Eminescu, de la Platon, Diogene și Kant la Nietzsche, Freud, Cioran, Noica sau Rădulescu-Motru. Iar panoplia indicelui de nume, șapte pagini, dă seamă despre vastitatea lecturilor cărturarului care este Theodor Codreanu și a mulțimii de „martori” audiați în contenciosul religie-filosofie ori în acela al valorilor pe care își sprijină ființarea umanitatea spiritualizată și cele pe care își bazează existența „umanitatea” secularizată. Audiați *sine ira et studio*, cu obiectivitatea gânditorului adevărat, fără complexe ori complezență.

De o logică strânsă, aproape fără cusur, *fulgurațiile* lui Theodor Codreanu, aceste nuclee reflexive, care pot constitui oricând piatra unghiulară a unor eseuri consistente sau a unor cărți, strălucesc prin forță analitică și inteligență, surprind deseori prin argumentele pe care își sprijină arhitectura, însoțindu-și seducția vervei codreniene și posesia artistă a limbii, prezente în întreaga operă a unuia dintre cei mai importanți critici ai literaturii române. O carte întru totul remarcabilă, așa cum este și *Caragiale abisal*, splendidul eseu apărut cu mai bine de un deceniu înaintea ei.

Amândouă în același context existențial în care, cum spuneam, identitatea, locul dăinuirii, și limba continuă să fie împinse spre hăul uitării. Arheii s-au risipit, s-au topit în cenușa orizontului, mumele rătăcesc pe oarbele drumuri ale subpământului dimpreună cu cârțițele. O uitare de sfârșit de lume ne soarbe ca un diabolic maelström și ne sloboade într-un spațiu al tuturor și al nimănui, din care străvechile întrebări „cine suntem, de unde venim,

unde mergem?” au fost expulzate. Abisul e pe cale să se întoarcă dar nu ca profunzime a adevărilor, ci ca gheenă a acestora. Trăim în abis tocmai pentru că ni-l refuzăm ca dimensiune a ființei. Or, o carte tocmai despre această dimensiune abisală necesară, o carte exemplară, oare a câta?, semnată de un critic și român exemplar, lucru atât de rar când tocmai exemplaritatea, adică paradigma lipsește, devine așa dar imperios necesară și benefică.

Caragiale abisal, cartea lui Theodor Codreanu, autor de o discreție existențială dintr-un alt veac, egalată doar de pregnanța și eleganța discursului său critic, propunea un Caragiale cu totul și cu totul scos de sub teroarea ironiei, a moftologiei, a existenței periferice, a bășcăliei, fie ea și superior stilistică, a mitocanului burtăverzit, bref, a unui soi de mahala generică pe care i-o atribuie deseori viziunile regizorale ale post-modernismului. Acelea care uită, cum zice criticul, „că geniul regizorului e să inventeze în spiritul operei”. Rezultatul fiind, cum observă cu justețe Codreanu, faptul că „piesele lui Caragiale produc o mai rafinată plăcere estetică la lectură decât multe dintre spectacolele teatrale incapabile să pătrundă misterul *stilului* său, pe care-l confundă cu *maniera* Caragiale.”

Or, tocmai acest „*mister*”, care operează nu doar în orizontul stilistic, ci și în cel de gândire este, în ultimă instanță, subiectul cărții care ne vorbește despre un Caragiale abisal, arheic, un Caragiale eminescian în esența discursului, așezând, ca și poetul, talentul și implicit arta „la confluența *esteticului* cu *ontologicul*”. O carte despre „un mare romantic, un antimodern, și, finalmente, un orfic”, acestea fiind registrele în care se exprimă transcendența deviată și transcendența verticală permițând,

firesc, contrapunctul oglindire hiperionica/oglundire mofticã.

Un Caragiale proteic, a cãrui țintã este „sã ne arate ce se întãmplã cu indivizii care adoptã o mascã și nu se mai pot întoarce la ei însiși”. Îmi amintesc, în acest sens, cã în eseul despre adevãratul pãrinte al dramaturgiei românești, Grigore Alexandrescu, *Parada măștilor*, vorbind despre excepționala calitate dramaticã a fabulelor acestuia, scriam la rãndu-mi: „Măștile rãmân la locul lor pentru cã în timpul reprezentației ele s-au metamorfozat, printr-o ciudatã și subtilã absorbție, în fizionomia celui ascuns în spatele lor. A le scoate nu mai este posibil pentru cã ar trebui scoase cu piele cu tot!”

Eseul lui Theodor Codreanu ne dezvãluie un Caragiale profund român, ca și Eminescu, iar nu *rrromân*, profund patriot: „Patriotism adevãrat fãrã o adãncã înțelegere a poporului nu se poate”, elogiind la sfârșitul vieții și, cum altfel ar fi putut face Moș Virgulã, frumusețea limbii române, la a cãrei strãlucire ascuțitu-i condei contribuise decisiv: „Trãiascã frumoasa și cumintea limbã romãnã! Fie în veci pãstratã cu sfințenie aceastã Carte-de-boierie a unui neam cãlit la focul atãtor încercãri de pierzare!”

Un Caragiale care e departe de a ne fi lãsat ca normã existențialã „atitudinea zeflemistã în fața vieții”, cum credea Mihail Ralea, și mult mai aproape de viziunea lui Steinhardt: „lumea lui Caragiale ne descoperã sufletul românesc în toatã minunata lui dulceață și creștinãtate, în faza machiavelismului relativ, cãnd rãutatea nu era încă absolutã, cãnd oamenii se mai puteau împãca și încă știaiu ierta, cãnd totul nu era încă pierdut”.

Un Caragiale abisal, adică profund, adică purtător de ființă, împărtășind viziunea eminesciană a omului întreg, „alcătuit din *minte* și *inimă* deopotrivă”, singura îngemănare purtătoare de destin.

Un Caragiale cu totul altfel se prefigurează în paginile acestui eseu, strălucit prin forță analitică și subtilitate, surprinzător prin axele pe care își sprijină arhitectura – cronotopia, poetica oglinzilor sferice, hiperlitoticul, anatomia moftului ori „revoluția” kynică – scris cu vervă și posesie artistă a limbii române.

Codreanu ne vorbește și aici despre coduri arheice pe care le validează prin încuscări și paradoxe ontologice a căror evidență o descoperi cu încântare. Din această perspectivă *Este-le* lui Caragiale face pereche cu arghezianul: „Vreu să te pipăi și să urlu: Este!”, iar pulpa de vițel a lui Gherea echivalează, într-o cuantică poetică ad-hoc, cu pisica lui Schrödinger.

Logica strânsă, aproape fără cusur, a hermeneuticii sale e, în același timp, bine slujită de metaforă, în sensul acelei clarități stilistice pe care el însuși o deconspiră în poetica hiperlitotică a lui Caragiale.

Natură afină a autorului cu „obiectul” analizei sale se dezvăluie o dată mai mult din fotografia ce-i însoțește constant cărțile din care te privește sau, mai degrabă, privește lumea căutându-i șarturile, cu o tristețe severă, sublimată de o undă de ironie abia deslușită, precum aceea care lucește îndărătul ochelarilor abisalului Caragiale.

Într-o lume în care Zoilii se șterg la gură cu poalele veșmintelor sacerdotale după ce le-au umplut de scuipat, Theodor Codreanu propune dreapta măsură a paradigmeilor sacre și dimensiunea abisală a ființei.

Acad. Mihai CIMPOI

Codul Codreanu

Schiță de portret aniversar

Am ales acest titlu pentru un medalion pe care-l bine-merită cărturarul de excepție Theodor Codreanu (un cărturar fiind, într-un timp al relativizărilor de tot felul, o *rara avis*) nu pentru a ne conforma modei postmoderniste ludice, ci pentru a sublinia dintru început că este un *om al cărții*, cod însemnând, la romani, carte cerată, iar mai în-coace, în tradiție românească, culegere de reguli, de precepte, *codice*, *codex*; în domeniul nostru al hermeneuticii avem și *cod literar* prin care desemnăm lucrarea artistică, de ficțiune.

Întrebuițând cuvântul atât de frecvent acum în sfera informaticii, evitând – bineînțeles – semnificațiile de „zgomot” și „redundanță” ce apar în procesul comunicării, ne gândim prioritar la actul *descifrării* sensurilor ascunse în text, în scriitură, în care excelează omagiatul.

Vom așeza glosele noastre sub formă de *fragmentarium*, pentru care are o aplecare vădit eminesciană, *fragmentul* fiind mai adecvat unui discurs deschis, nesupus îngrădirilor normative, lax, eseistic.

Pornit cu acribie și arguție, să despice firul în patru, să meargă spre ceea ce a ascuns, „criptic” (cu termenul lui Blaga) în mesaj, cuprins în ecuația saussuriană signifiant/signifié (Roland Barthes spune și el tranșant: „Literatura se oferă ca obiect *signifiant*, declarat, care i se ascunde ca obiect *signifié*”), Theodor Codreanu se aruncă – dacă e să-l privim și printr-o grilă psihanalitică – în *miezul de foc* (expresia e frecventă la el), în *aporia* socratică, în controversă, adică, într-un cuvânt, unde apar punctele vulnerabile, nebuloasele eidetice sau, mai simplu spus, aproximațiile, pribuieiile. *Ardoarea polemică* este blazonul său de noblețe, nota identitară în critica și istoria literară de azi.

Fragmentariumul ascunde, în fond, o continuitate a firului dezbaterii, cu disponibilitate sistemică, fenomenele și personalitățile fiind concepute ca *Întreguri* epistemologice și ontologice. *Fragmentul* apare, astfel, ca o operă critică miniaturală, bine articulată, rotundă, ca o monadă închisă și totodată deschisă spre o altă monadă cu care este legată, precum zice Eminescu, printr-un *șir fenomenologic*. Căci critica literară, precum postulează Serge Doubrovski e și *fenomenologie*.

A găsit cuvântul-cheie *ontologie*, actul creativ însemnând – heideggerian – rostire esențială a Ființei. De aici și împărțirea inspirată a creației eminesciene în *Marea ontologie* (opera literară propriu-zisă) și *Mica ontologie* (publicistica).

Theodor Codreanu decodifică *ontologia arheității*, gă-sind-o manifestată în câteva ipostaze: în cea a pornirii de la conștiința individuală spre a pătrunde în tainele lui Archaeus, care „închide într-un singur focar reminiscența conștiinței în genere kantiene și, totodată, noumenul” (prin conștiința individuală), în cea a echivalării visului cu viața („Fiecare avem în noi pe Archaeus. Visul, povestea, dragostea, matematica sunt căi de acces în simultaneitatea eurilor”), în cea a identificării sufletului uman cu cel universal (ca în nuvela *Sărmanul Dionis*), în cea a dublului referențial (al antitezelor desfăcute în numele Unului, al contrariilor eșuate), a separării Unului în multiplu, a relativizării acestuia prin cel de-al treilea termen (Luceafărul/Hyperion – Demiurgul) și de cea a *încercării* („În fiecare om se încearcă spiritul Universului”), aceasta fiind chiar esența *arheității*.

Emergența spre ceea ce a ascuns, spre *signifié*-ul greu descifrabil, îl acreditează pe Theodor Codreanu ca un portretist de marcă și ca un corector polemic al portretelor cu efigie rigidă de crestomație. Diagnosticile le pune ținând cont de valoarea *estetică*, mai nou de cea *canonică*, de receptarea postumă care așează lucrurile la locul lor, într-o scară ierarhică precizată de timp, judecătorul suprem al actelor umane. O galerie întregă de astfel de portrete găsim și în recenta carte a sa *România între Pamfil Șeicaru și Larry L. Watts* (ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2025). Iuliu Maniu apare, aici, ca un Don Quijote al democrației, lăsându-se păcălit cu aceeași sinceritate și demnitate a celebrei Triste figuri cervantești.